

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

NGUYỄN THỊ BÍCH HẠNH

CAO BẰNG - ĐẤT VĂN CHƯƠNG

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Thái Nguyên, 2015

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

NGUYỄN THỊ BÍCH HẠNH

CAO BẰNG - ĐẤT VĂN CHƯƠNG

Chuyên ngành: Văn học Việt nam

Mã số: 60.22.01.21

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS Trần Thị Việt Trung

Thái Nguyên, 2015

LỜI CẢM ƠN

Bằng sự kính trọng và lòng biết ơn sâu sắc, tôi xin chân thành cảm ơn PGS.TS Trần Thị Việt Trung - người đã tận tình hướng dẫn và giúp đỡ tôi trong suốt quá trình thực hiện luận văn.

Tôi xin chân thành cảm ơn Ban Giám hiệu, các thầy cô giáo khoa Ngữ văn, khoa Sau đại học trường Đại học Sư phạm - Đại học Thái Nguyên đã giúp đỡ và tạo điều kiện thuận lợi cho tôi trong quá trình học tập, nghiên cứu tại trường.

Tôi xin gửi lời cảm ơn tới Hội văn học nghệ thuật tỉnh Cao Bằng, cảm ơn nhà thơ, nhà văn Hoàng Triều Ân, nữ nhà văn Đoàn Ngọc Minh đã tận tình giúp đỡ và cung cấp cho tôi những thông tin, tư liệu quý báu để tôi hoàn thành luận văn này.

Cuối cùng, tôi xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới gia đình, bạn bè đã động viên, quan tâm, chia sẻ và tạo điều kiện giúp tôi hoàn thành tốt luận văn này.

Thái Nguyên, tháng 08 năm 2015

TÁC GIẢ

Nguyễn Thị Bích Hạnh

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của tôi dưới sự hướng dẫn của PGS.TS. Trần Thị Việt Trung. Các kết quả nêu trong luận văn này là trung thực và chưa từng công bố trong bất kỳ công trình nào khác.

Tôi xin chân thành cảm ơn!

Thái Nguyên, tháng 08 năm 2015

TÁC GIẢ

Nguyễn Thị Bích Hạnh

MỤC LỤC

PHẦN MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài	1
2. Lịch sử vấn đề nghiên cứu.....	2
3. Mục đích nghiên cứu và nhiệm vụ nghiên cứu	9
3.1 Mục đích nghiên cứu	9
3.2 Nhiệm vụ nghiên cứu	9
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	10
4.1 Đối tượng nghiên cứu.....	10
4.2. Phạm vi nghiên cứu	10
5. Phương pháp nghiên cứu	10
6. Ý nghĩa và dự kiến đóng góp.....	11
7. Bố cục luận văn	11
PHẦN NỘI DUNG.....	12
Chương 1 CAO BẰNG - VÙNG ĐẤT BIÊN CƯƠNG GIÀU TRUYỀN THỐNG	12
LỊCH SỬ, TRUYỀN THỐNG VĂN CHƯƠNG	12
1.1. Cao Bằng - mảnh đất vùng cao biên giới hùng vĩ và đa dạng.....	12
1.2. Cao Bằng - mảnh đất có truyền thống lịch sử hào hùng	16
1.3. Cao Bằng - mảnh đất giàu truyền thống văn chương	20
Chương 2 VĂN HỌC CAO BẰNG - DIỆN MẠO VÀ ĐẶC ĐIỂM	26
2.1. Đội ngũ sáng tác ngày càng đông đảo, nối tiếp nhau liên tục phát triển	27
2.1.1. Giai đoạn từ năm 1945 đến năm 1975.....	27
2.1.2 Giai đoạn từ năm 1975 đến năm 2000.....	28
2.1.3. Giai đoạn 15 năm đầu thế kỷ XXI.....	29
2.2. Văn học Cao Bằng phát triển một cách toàn tương đối diện và phong phú	31

2.2.1. Cao Bằng - mảnh đất giàu truyền thống thơ ca.....	31
2.2.2. Văn xuôi Cao Bằng.....	40
2.2.3. Nghiên cứu sưu tầm và phê bình văn học	50
2.3. Văn học Cao Bằng - những thành tựu và những thách thức trong thời kỳ mới	54
Chương 3 MỘT SỐ TÁC GIẢ TIÊU BIỂU.....	60
3.1. Nhà thơ Dao - Bàn Tài Đoàn người đặt nền móng cho văn học Cao Bằng thời kỳ hiện đại	60
3.2. Y Phương - nhà thơ Tày xuất sắc của Cao Bằng.....	69
3.3. Cao Duy Sơn - người đưa văn xuôi DTTS lên một tầm cao mới.....	80
3.4. Hoàng Triều Ân - Nhà văn hóa, nhà “Tày học” của quê hương Cao Bằng..	91
KẾT LUẬN	100
TÀI LIỆU THAM KHẢO	104
PHỤ LỤC I.....	111

PHẦN MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

Cao Bằng là một tỉnh miền núi vùng cao biên giới phía Bắc của Tổ quốc, là một vùng non nước hùng vĩ và là nơi chứa đựng đầy các chiến tích, kỳ tích lịch sử chống giặc giữ nước; nơi chứa đựng những truyền thống văn hóa phong phú và đặc sắc của các tộc người dân tộc thiểu số (DTTS) vùng biên viễn của đất nước. Phải chăng vì thế mà mảnh đất Cao Bằng từ xưa tới nay đã sinh ra biết bao võ tướng anh hùng, và cũng đã sản sinh ra bao thế hệ nhà thơ, nhà văn người DTTS nổi tiếng của địa phương, khu vực cũng như của cả nước.

Đứng trên phương diện sáng tác văn chương - trong các tỉnh miền núi phía Bắc nói riêng, các tỉnh có nhiều đồng bào người DTTS nói chung thì Cao Bằng là tỉnh có số lượng nhà văn, nhà thơ DTTS nhiều nhất và cũng là mảnh đất sinh ra nhiều cây bút DTTS tiêu biểu, xuất sắc nhất. Từ thế kỷ thứ XVII, Cao Bằng đã xuất hiện các nhà thơ Tày như: *Bé Văn Phụng, Nông Quỳnh Văn* với các trường ca viết bằng chữ Nôm Tày (như **Tam nguyên luận**, và **Lượn tứ quý**). Đến thế kỷ thứ XIX, văn chương Cao Bằng lại được ghi nhận với sự xuất hiện của nhà thơ Tày nổi tiếng *Hoàng Đức Hậu* - người đã sáng tác bằng cả ba thứ ngôn ngữ Tày, Hán và Quốc ngữ với hơn 120 bài thơ đã thu hút được khá nhiều nhà nghiên cứu phê bình sưu tầm và tìm hiểu.

Sang thế kỷ thứ XX, Cao Bằng vẫn tiếp tục khẳng định đây là một địa phương có truyền thống văn chương khi đã sinh ra các nhà văn, nhà thơ mở đầu cho bộ phận văn học các DTTS hiện đại của cả nước như *Bàn Tài Đoàn, Vi Hồng*... và một loạt các cây bút thơ, văn xuôi thuộc các thế hệ sau như: *Hoàng Triều Ân, Bé Thành Long, Hà Ngọc Thắng, Y Phương, Triệu Lam Châu, Nguyễn Hữu Tiến, Cao Duy Sơn, Trần Hùng, Đoàn Ngọc Minh, Đoàn Lư, Triệu Thị Mai, Bé Phương Mai*...; cùng các cây bút nghiên cứu, sưu tầm và phê bình văn học DTTS như: *Triều Ân, Hoàng Quảng Uyên, Thu Bình*... Các thế hệ nhà văn, nhà thơ DTTS Cao Bằng cũng chính là những tác giả có nhiều đóng

góp cho sự phát triển của văn học DTTS Việt Nam thời kỳ hiện đại. Trong đó có những cây bút DTTS tiêu biểu, xuất sắc, có nhiều thành tựu và đã đạt nhiều giải thưởng cao về Văn học nghệ thuật của quốc gia, quốc tế như: Nhà văn Vi Hồng, nhà thơ Bàn Tài Đoàn, nhà thơ Y Phương, nhà văn Cao Duy Sơn, nhà nghiên cứu, phê bình Triều Ân... Chính vì thế, có thể nói rằng: *Cao Bằng chính là mảnh đất có truyền thống văn chương*, mảnh đất sản sinh ra nhiều thế hệ nhà văn, nhà thơ DTTS xuất sắc, có nhiều đóng góp cho sự phát triển của văn học các DTTS nói riêng và cho nền văn học dân tộc Việt nói chung. Vì vậy, nghiên cứu về văn học Cao Bằng cũng *chính là nghiên cứu về văn học của một địa phương miền núi tiêu biểu*, có nhiều thành tựu đã được ghi nhận và khẳng định; *là nghiên cứu một vùng văn chương mang đậm bản sắc văn hóa các DTTS vùng biên viễn của Tổ quốc Việt Nam*.

Hiện nay, Bộ Giáo dục và Đào tạo có chủ trương giảng dạy văn học địa phương cho học sinh các trường Trung học phổ thông và Trung học cơ sở. Nếu đề tài nghiên cứu thành công sẽ là một tài liệu tham khảo hữu ích giúp cho việc giảng dạy văn học địa phương ở Cao Bằng được hệ thống sâu sắc và đầy đủ hơn.

Bản thân tôi là một người con của mảnh đất Cao Bằng, với tình cảm yêu quý và tự hào về mảnh đất giàu truyền thống văn hóa, văn học, giàu truyền thống lịch sử của tỉnh mình - tôi đã lựa chọn đề tài này để thể hiện tình yêu của mình đối với quê hương; đồng thời mong muốn đóng góp một tiếng nói để khẳng định vẻ đẹp văn về văn hóa, văn học của địa phương mình, khẳng định sự đóng góp đáng trân trọng của các thế hệ nhà văn, nhà thơ của Cao Bằng đối với đời sống văn học các DTTS nói riêng và đối với văn học Việt Nam hiện đại nói chung.

2. Lịch sử vấn đề nghiên cứu

Có thể khẳng định rằng: Văn học Cao Bằng đã đạt được nhiều thành tựu trong thời kỳ hiện đại, thế nhưng việc nghiên cứu văn học ở vùng đất này còn

khá khiêm tốn. Cho tới nay, theo khảo sát của chúng tôi thì vẫn chưa có một công trình nghiên cứu nào nghiên cứu một cách hệ thống và thấu đáo về văn học Cao Bằng (cả về văn học dân gian cũng như văn học viết thời kỳ hiện đại). Tuy nhiên trong rất nhiều các công trình nghiên cứu chung về văn học các DTTS Việt Nam nói chung thì văn học Cao Bằng với các cây bút tiêu biểu của mình đã được nhiều nhà nghiên cứu nhắc tới. Chúng tôi xin được điem qua về tình hình nghiên cứu về văn học Cao Bằng cụ thể như sau:

Đầu tiên có thể kể đến tên một số công trình nghiên cứu có sự giới thiệu một cách khái quát về những thành tựu và hạn chế của văn học DTTS trong đó có nhắc tới các nhà văn, nhà thơ của Cao Bằng như các cuốn: **Đường ta đi** (1972), **Chặng đường thơ mới** (1985), **Tuyển tập Văn học Dân tộc và miền núi** (1998), và **Mấy suy nghĩ về văn học các DTTS ở Việt Bắc** (1976) của tác giả Nông Quốc Chấn (trong tác phẩm của mình, ông đã nhắc đến Hoàng Đức Hậu - nhà thơ của Cao Bằng như một nhà tư tưởng tiến bộ: “*Trong lúc rất nhiều người vẫn nghĩ là mọi cảnh vật ở trên mặt đất này đều do ông trời định ra, thì nhà thơ Hoàng Đức Hậu đã dám nói trái lại “Chúa Vũ đào thác nước” quả là một nhà tư tưởng tiến bộ, tư tưởng quý trọng con người, rất đáng khâm phục*” [18, tr.72]); **40 năm văn hóa nghệ thuật các DTTS Việt Nam 1945 - 1985** (1985) do Phong Lê chủ biên; **Nét đẹp văn hóa trong thơ văn và ngôn ngữ dân tộc** (1999) của Hoàng Văn An,... Đặc biệt, trong khoảng 20 năm trở lại đây đã xuất hiện khá nhiều những công trình với định hướng nghiên cứu về văn hóa, văn học các DTTS của các nhà nghiên cứu, nhà khoa học thuộc khu vực miền núi phía Bắc, nhất là của Đại học Thái Nguyên - một Đại học trọng điểm quốc gia đặt tại khu vực miền núi phía Bắc Việt Nam.

Trước tiên phải kể đến nhà giáo, nhà nghiên cứu phê bình DTTS Lâm Tiến với các công trình nghiên cứu: **Văn học các DTTS Việt Nam hiện đại** (năm 1995); **Văn học các dân tộc thiểu số** (năm 1997); **Về một mảng văn học dân tộc** (1999); **Văn học và miền núi - Phê bình tiểu luận** (năm 2002) và

Tiếp cận văn học DTTS(năm 2011)... Trong các công trình của mình, tác giả Lâm Tiến đã phác họa lên cả một diện mạo văn học DTTS Việt Nam thời kỳ hiện đại với các nhà thơ, nhà văn qua các giai đoạn lịch sử, trong đó các tác giả người Cao Bằng được nhắc đến với những cái tên như: *Hoàng Đức Hậu, Bàn Tài Đoàn, Triều Ân, Vi Hồng, Y Phương, Cao Duy Sơn, Hoàng Quảng Uyên*... Tác giả đã khẳng định: “*nhờ có nó (Văn học DTTS) mà có những cái con người ta không thể tìm thấy trong văn học Kinh lại tìm thấy trong văn học các DTTS. Không ai có thể khắc họa tâm hồn, tính cách của dân tộc Tày như thơ Hoàng Đức Hậu, Nông Quốc Chấn, Y phương, Dương Thuấn và tiểu thuyết của Vi Hồng, Cao Duy Sơn. Cũng không ai có thể làm thay Y Phương làm cái cầu bắc nhịp, giao thoa văn học giữa các dân tộc*” [71, Tr.240,241]. Tuy nhiên, nhà nghiên cứu phê bình Lâm Tiến cũng đã chỉ ra những điểm mạnh cũng như hạn chế của bộ phận Văn học DTTS trong thời kỳ này là: “*Khác với văn học dân tộc Kinh, các tác giả trẻ tuổi của văn học các DTTS ngày càng ít đi. Y Phương, Dương Thuấn, Cao Duy Sơn được coi là lớp nhà văn buổi giao thời của dân tộc Tày còn được tắm mình một cách tự nhiên trong nguồn mạch văn hóa trong lành của dân tộc, lại có điều kiện tiếp xúc với văn học Kinh và văn học thế giới hiện đại, nên đã kết hợp được trong con người họ sự nhuần nhuyễn giữa truyền thống và hiện đại*” [71, tr.242].

Đặc biệt là tác giả *Trần Thị Việt Trung* - Một trong những chuyên gia nghiên cứu về văn học DTTS Việt Nam hiện đại - trong khoảng 10 năm gần đây đã cho ra đời khá nhiều cuốn sách nghiên cứu, phê bình về mảng văn học DTTS (với vai trò viết độc lập, Chủ biên hoặc Đồng chủ biên) và công bố trên 20 bài nghiên cứu về văn học DTTS trên các Tạp chí Trung ương và Tạp chí của các Trường Đại học, trong đó nổi bật là các công trình nghiên cứu về văn học DTTS như: **Bản sắc dân tộc trong thơ các DTTS Việt Nam hiện đại** (Chủ biên, năm 2010), **Văn học DTTS Việt Nam thời kỳ hiện đại - Một số đặc điểm** (Đồng chủ biên, năm 2011), **Nghiên cứu, lí luận phê bình văn học**